

УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Задорожній Олександр Вікторович

ГЕНЕЗА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ

Монографія

Київ
К.І.С.
2014

УДК 341(477)(09)
ББК 67.9(4Укр)412.1
3-15

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
25 травня 2014 року. Протокол № 11.*

*Рекомендовано до друку рішенням Президентської ради
Української асоціації міжнародного права
29 серпня 2014 року. Протокол № 12-р.*

Рецензенти :

- Буроменський Михайло Всеволодович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
- Василенко Володимир Андрійович**, доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
- Дмитрієв Анатолій Іванович**, д.ю.н., професор кафедри міжнародного права Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі при Міністерстві фінансів України, Заслужений юрист України.

Задорожній О. В.

- 3-15 **Гене́за міжнародної правосуб'єктності України** : монографія / Задорожній Олександр Вікторович ; Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, Каф. міжнар. права. — Київ : К.І.С., 2014. — 688 с. — (Бібліотека кафедри міжнародного права).

ISBN 978-617-684-096-1

В монографії досліджено основні етапи становлення міжнародної правосуб'єктності України до 1991 року — від праукраїнських додержавних утворень до проголошення незалежності України. Доведено, що на українських землях протягом тисячоліть існували державні утворення, які виступали суб'єктами міжнародного права і вели активну міжнародно-правову діяльність і які виступили попередниками сучасної України, обґрунтовуючи її історичне право на повну міжнародну правосуб'єктність у стосунках з усіма сусідами і міжнародним співтовариством в цілому. В монографії досліджено багатий історичний матеріал, першоджерела, тексти договорів та інших правових і міжнародно-правових документів, що засвідчують безперервність, поступальність і спадковість формування міжнародної правосуб'єктності сучасної України. Для студентів, бакалаврів, магістрів, аспірантів та для всіх, хто вивчає міжнародне право, його історію і генезу міжнародної правосуб'єктності України.

УДК 341(477)(09)
ББК 67.9(4Укр)412.1

ЗМІСТ

Вступ8

**Розділ I. МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ ДОДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ..... 25**

1.1. Витоки інституту міжнародної правосуб'єктності
та українські додержавні й державні утворення 27

1.2. Антський союз племен 40

1.3. Племінні союзи у період до заснування Київської Русі 66

1.4. Підсумки розділу I 83

**Розділ II. КИЇВСЬКА РУСЬ ЯК ДЕРЖАВА ТА СУБ'ЄКТ
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ..... 87**

2.1. Передумови формування стародавньої української
державності та її особливості 95

2.2. Міжнародно-правове становище Київської Русі
у середньовічній Європі..... 112

2.3. Процеси дезінтеграції та занепаду державності
Київської Русі..... 135

2.4. Підсумки розділу II 146

**Розділ III. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СУБ'ЄКТНІСТЬ
ДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ НА УКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЛЯХ ПІСЛЯ РОЗПАДУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ..... 149**

3.1. Галицько-Волинське князівство 152

3.2. Велике князівство Литовське як литовсько-руська держава епохи Середньовіччя.	184
3.2. Підсумки розділу III	209

Розділ IV. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОЗАЦЬКОЇ УКРАЇНИ

4.1. Правовий та міжнародно-правовий статус козаччини XVI – першої половини XVII століття.	217
4.2. Полівасалітет — форма міжнародно-правового статусу Війська Запорозького як державного утворення часів гетьманства Богдана Хмельницького.	230
4.3. Трансформація міжнародно-правового статусу Гетьманщини: від «Березневих статей» до Гадяцького договору	249
4.4. Підсумки розділу IV	267

Розділ V. ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНИ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.

5.1. Особливості юридичного положення українських земель у період феодальної політико-правової формації ...	288
5.2. Юридичні аспекти трансформаційних процесів на території України у період розвитку капіталізму	318
5.3. Підсумки розділу V	347

Розділ VI. УКРАЇНА У ДОБУ НОВІТНЬОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1917–1920 РОКІВ. ПРАВОТВОРЧА ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ, ГЕТЬМАНАТУ ТА ДИРЕКТОРІЇ ...

6.1. Україна у період Центральної Ради: особливості державотворення і міжнародних правовідносин	368
6.2. Розвиток державності та міжнародно-правовий статус Гетьманату Павла Скоропадського	398
6.3. Українська Народна Республіка часів Директорії	423
6.4. Підсумки розділу VI	447

Розділ VII. ДЕРЖАВНІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.....	457
7.1. Процеси державотворення та трансформації правового і міжнародно-правового статусу Радянської України у період до завершення Другої світової війни	470
7.2. Українська Радянська Соціалістична Республіка у 1945–1991 роках: від засновництва Організації Об'єднаних Націй до відновлення національного суверенітету.....	554
7.3. Підсумки розділу VII.....	614
ПІСЛЯМОВА	627
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	637
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	669
ПОКАЖЧИК МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ.....	683

ВСТУП

Попри понад двадцятирічний досвід новітнього державотворення, завдяки якому Україна легітимно утвердилась як суверенний та незалежний складник європейської і світової спільноти, є потреба звернутися до історичних витоків української державності. Це зумовлюється передусім тим, що сучасні політологи, ідеологи, політики, насамперед російські, намагаються зобразити нашу державу «невдалим і випадковим державним проектом», що створює уявлення про її штучність та скороминущість.

Вказані характеристики, попри їхню, м'яко кажучи, сумнівність з юридичного погляду, настирно нав'язуються широкому загалові. Висловлена в Акті проголошення незалежності України, ухваленому 24 серпня 1991 р., теза про продовження «тисячолітньої традиції державотворення на Україні»¹ сприймається як «пафосна» та позбавлена глибинного змісту. Натомість, висловлюються думки про неприродність і тимчасовість української державності, надто тими, хто розглядає розпад Радянського Союзу як «геополітичну катастрофу».

При цьому ігнорується українська історична спадщина та генетична пов'язаність з нею новітнього періоду незалежної державності України. Якщо в Росії традиційно (і безапеляційно) вважають, що її державність має тисячолітню історію і починається від Київської Русі, то Україна, попри те, що саме її землі та столиця були осердям і центром саме стародавньої України-Руси, зображується як новітнє державне утворення, що не має свого власного підґрунтя. Зрозуміло, що таке уявлення хибне і засноване передусім на реліктах радянської міфотворчості, які відтворювали давнішу ідеологію Російської імперії, але воно досі залишається напрочуд «живучим», навіть у наукових колах.

Природно, що при цьому відбувається й ігнорування глибокої історії міжнародної правосуб'єктності українських утворень, нехтування внеском України у діяльність Організації Об'єднаних Націй та розв'язання цілої низки проблем регіонального та глобального рівнів.

Можна погодитись також із тезами про поширеність нерозуміння того, що сучасне міжнародне право є наслідком тисячолітньої еволюції норм, принципів і інститутів, а також про розповсюдженість недооцінки його можливостей розв'язувати проблеми міжнародних відносин. Щоправда, останнім часом вживаються заходи організаційного і дослідницького характеру для розв'язання цієї проблеми: заснуються періодичні видання з історії міжнародного права, створюються відповідні наукові товариства, проводяться конференції і симпозіуми з цієї проблематики, публікуються серії стародавніх, середньовічних міжнародних договорів, джерела класичного міжнародного права тощо. У результаті, за декілька останніх десятиліть опубліковано на кілька порядків більше наукових досліджень з історії цього права, аніж за всю попередню історію науки.²

Виходячи із зазначеного, до актуальних завдань вітчизняної правової науки належить звернення до проблематики «історичних коренів», «історичної легітимності» нашої держави, а завданням складника цієї науки — науки міжнародного права — проведення комплексних досліджень міжнародної правосуб'єктності України та основних етапів її розвитку. Якщо праць з першого аспекту не так уже й мало (хоча комплексними більшість з них назвати важко), то всебічні дослідження міжнародної правосуб'єктності України наразі взагалі відсутні. Йдеться навіть не про розгляд цієї тематики в історичній ретроспективі — від зародження до відновлення повноцінної української державності у 1991 р., а про комплексний міжнародно-правовий аналіз її окремих періодів.

Розглядаючи вказані проблеми, слід, на нашу думку, передовсім зупинитися на періодизації української державності, визначенні того, які саме утворення можуть бути предметом відповідних досліджень. У цьому контексті вважаємо доцільним зазначити таке.

Назва «Україна» вперше з'явилась у літописних джерелах (Іпатівському літописі) у 1187 р., у період роздробленості Київської Русі, і пов'язувалася зі смертю переяславського князя Володимира Глібовича, що виявив себе завзятим оборонцем не тільки Переяславського князівства, а й Київщини, Чернігівщини та українських земель загалом від нападів половців.³ У цьому ж літописі під 1189 роком згадано про «Україну Галицьку».⁴

У Галицько-Волинському літописі зазначається, що у 1213 р. галицько-волинський князь Данило Романович зі своїм військом звільнив і приєднав до своєї держави «Берестій, і Угровськ, і Верещин, і Столп'є, і Комов, і всю Україну». Україною тут літописець назвав північно-західні землі Галичини та Волині.⁵ Далі літопис повідомляє, що у 1280 р. «...Лев захотів частини в землі Лядській — города на Вкраїні». Інший

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.